

Gmina Budziszewice

odwiedź, zostań na dłużej...

Gmina Budziszewice

Wydawca:

Ex Litteris Libertas

Redakcja:

Pracownia Orange w Węgrzynowicach

ISBN: 978-83-947046-0-5

Węgrzynowice, 2017

***Niniejsza publikacja powstała w ramach projektu „Mój dom, moja historia”,
współfinansowanego ze środków Fundacji Orange
w ramach programu Pracownie Orange.
Publikacja rozpowszechniana jest na licencji Creative Commons.***

Fundacja

ex LITTERIS LIBERTAS
WOLNOŚĆ DZIĘKI WIEDZY

Pracownie Orange

Szanowni Państwo!

Oddajemy w Państwa ręce publikację na temat Gminy Budziszewice. Książka ta powstała w oparciu o materiały źródłowe, pochodzące głównie z Gminnej Biblioteki Publicznej w Budziszewicach, jak również o informacje od naocznych świadków lokalnej historii. Opisując historię Budziszewic korzystaliśmy przede wszystkim z rękopisu opracowania pt. „Ziemia Rawska w tysiącleciu”, stanowiącego dzieło życia lokalnego historyka—amatora Jakuba Pałygi, które obecnie znajduje się w Dziale Rękopisów Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Przygotowując niniejszą pracę zwracaliśmy uwagę na syntetyczne i rzeczowe przekazywanie informacji na temat Gminy Budziszewice. Naszym celem było bowiem poruszenie wszystkich aspektów historii lokalnych organizacji i społeczeństwa.

Mamy nadzieję, że książka ta przypadnie Państwu do gustu i niejednokrotnie będziecie do niej wracać.

Korzystając z okazji chcielibyśmy podziękować wszystkim, którzy przyczynili się do powstania tej publikacji: Fundacji Orange, panu Marianowi Holakowi - wójtowi Gminy Budziszewice, pani Jolancie Wojtkiewicz - kierownikowi Gminnej Biblioteki Publicznej w Budziszewicach, a także dzieciom uczestniczącym w projekcie *Mój dom, moja historia* i ich rodzicom.

Zespół redakcyjny:
Marzena Lachowska
Radosław Brysik

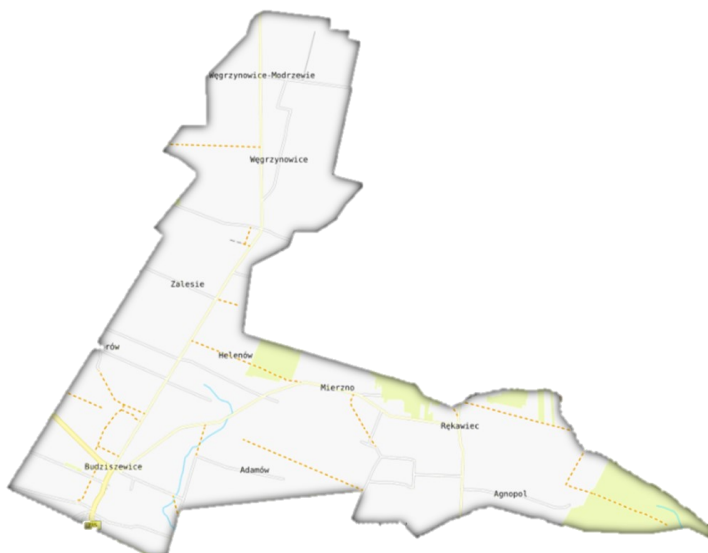
POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Gmina Budziszewice to gmina wiejska, położona w powiecie tomaszowskim, w województwie łódzkim. Graniczy z gminami Koluszki, Żelechlinek, Lubochnia i Ujazd.

Powierzchnia Gminy Budziszewice wynosi 30,13 km², a liczba mieszkańców liczy ok. 2 210 osób. Gmina jest najmniejszą jednostką samorządu terytorialnego w powiecie tomaszowskim i jedną z mniejszych w Polsce. Jest to gmina rolnicza, cechująca się dobrymi glebami, czystym środowiskiem i dobrymi warunkami do uprawy zdrowej żywności. Istnieją tu silne tradycje upraw sadowniczych i ogrodniczych. W branży przemysłowej dominuje produkcja materiałów budowlanych i wykończeniowych.

Gmina podzielona jest na osiem sołectw: Budziszewice, Mierzno, Nowy Rękawiec, Rękawiec, Teodorów, Węgrzynowice, Węgrzynowice-Modrzewie i Zalesie. Siedzibą Gminy są Budziszewice.

Funkcję Wójta Gminy od 2002 r. pełni Marian Holak.

HISTORIA

Dzieje wsi Budziszewice, dawniej miasta, które istniało przez ponad 300 lat potwierdzają zapisy w aktach urzędowych. Sama nazwa Budziszewice wywodzi się od słowiańskiego imienia Budzisz lub Budzista, pierwszych władców, którzy mieli tę majątność w swoim posiadaniu. W heraldyce spotykamy szlachtę pieczętującą się herbem Budzisz, który przedstawiał białą gęś odwróconą w prawo na tle niebieskiej tarczy. Pierwsza wzmianka o Budziszewicach pochodzi z 24.08.1295 r. kiedy to Bolesław II - książę mazowiecki aktem w Sochaczewie nadał Wawrzyńcowi, kasztelanowi z Białej Rawskiej wsie Popień pod Jeżowem oraz Mielęcין koło Sochaczewa z prawem polowania w dobrach budziszewskich. W XIV wieku właścicielem tych dóbr był Dzierżek, czyli Deresław Kopacz z Dmosina, który aktem wydanym dn. 11.05.1358 r. w Rawie Mazowieckiej dla sołtysa wsi Budziszewice, Przecława Głowy, założył tu miasto, zaś jego mianował wójtem. Uposażył go trzema majątnościami wraz z zabudową we wsi Budziszewice, Regny i Rękawiec, a nowemu miastu nadał prawa i przywileje. Miasto początkowo słabo się rozwijało i dopiero kolejnym aktem, wydanym dn. 09.02.1407 r. w Dmosinie, Deresław Kopacz, dla lepszego ożywienia i rozwoju nadał mu prawo chełmińskie oraz inne przywileje i wolności, zaś Ziemowit V, książę mazowiecki dn. 05.06.1441 r. aktem wydanym w Rawie Mazowieckiej potwierdził miastu erekcję, prawo chełmińskie oraz wszystkie przywileje i wolności. W drugiej połowie XV wieku miasto z okolicznymi wioskami stanowiło przez pewien okres własność książąt rawskich. Z czasem, niegdyś prywatne miasto, zostało włączone do dóbr królewskich i przeszło w posiadanie dzierżawne. Budziszewice były wówczas starostwem niegrodnym i komorą celną na granicy województwa rawskiego.

Kolejnymi dzierżawcami pod koniec XV i w pierwszej ćwierci XVI wieku byli Sadkowscy: Wojciech - sędzia rawski, Hermolus Sadkowski, podkomorzy rawski, następnie od 1513 roku miasto Budziszewice miał w dożywotniej dzierżawie Jan Sadkowski i jego bracia. W tym czasie kolejni władcy: król Kazimierz IV Jagiellończyk, aktem w Piotrkowie z 21.11.1464 r., król Jan Olbracht aktem z dnia 24.02.1493 r. oraz król Zygmunt I aktem z 12.04.1509 r. na sejmie w Piotrkowie, a następnie aktami z 16.04.1523 r. oraz 08.02.1546 r. na sejmach w Krakowie potwierdzali erekcję miasta, prawo chełmińskie oraz wszystkie wolności i przywileje.

W XVI wieku Budziszewice miały prawa miejskie. Była to posiadłość królewska licząca ok. 30 domów i mająca ok. 12 łanów ziemi ornej. Mieszkańcy zajmowali się rolnictwem i tylko niewielka grupa parała się rzemiosłem.

W następnych latach z nadania króla Zygmunta I aktem z 12.02.1547 bracia Jakub i Andrzej Drzewieccy mieli miasto Budziszewice w dożywotniej dzierżawie, a następnie, pod koniec XVI wieku, z nadania króla Zygmunta III aktem z 20.05.1593 dożywotnimi dzierżawcami zostali Wojciech Tarnowski herbu Rola z Tarnowskiej Woli wraz z żoną. Od lat dwudziestych XVII wieku miasto Budziszewice było w posiadaniu Śladkowskich herbu Jastrzębiec, najpierw Samuela Śladkowskiego, kasztelana rospirskiego, a następnie jego syna Piotra chorążego województwa rawskiego razem z żoną z nadania najpierw króla Władysława IV, a następnie króla Jana Kazimierza aktem z dnia 8.10.1641 r. w Warszawie.

Okres 1650–1720 to lata wielu niepokojów i wojen, kiedy to miały miejsce: „potop szwedzki”, wojny północne, najazd Rakoczego czy też rokosz Lubomirskiego. W pewnych okresach Rawskie było terenem ustawicznych prawie działań wojennych, przemarszów wojsk, doko-

nujących rekwizycji wojskowych, rabunków i grabieży. Wiele gospodarstw, dworów, a także całych osad zostało zniszczonych zupełnie, budynki uległy spaleni, a mieszkańcy rozeszli się po okolicznych wsiach, wobec czego często znikają z mapy.

W czasie wojny szwedzkiej Budziszewice uległy zupełnej dewastacji. W 1661 r. z istniejących poprzednio 30 domów pozostało tylko 7, natomiast z 12 łanów ziemi uprawnej 8 łanów leżało ugiorem i tylko 3 łany były zasiane. Znajdował się tu drewniany kościół pod patronatem króla, dwór oraz młyn. W pobliżu miasta leżała wieś Budziszewice, należąca do dóbr królewskich. Mieszkańcy miasta z dumą wyznosili się ponad okolicznych chłopów, pieczołowicie strzegli swych praw i przywilejów.

Po raz ostatni potwierdził miastu Budziszewice jego erekcję, prawo chełmińskie oraz przywileje król Jan Kazimierz w Warszawie aktem z dnia 6.05.1649 r.

Do ważnych, dożywotnich dzierżawców miasta Budziszewice w XVIII wieku należeli Stanisław Szembek ze Słupowa, burgrabi krakowski, któremu nadanie aktem z dnia 28.03.1717 r. w Warszawie potwierdził król August II Sas, a następnie Józef Karczewski herbu Jasieńczyk, któremu posiadanie tych posesji król August II zatwierdził aktem z dnia 10.06.1744 r.

W 1748 r. miasto wraz z kościołem parafialnym, plebanią i wszystkimi aktami uległo spaleni. Nowy drewniany kościół ufundował w latach 1749-1750 starosta budziszewski Józef Karczewski.

Według lustracji królewskich z 1789 r. miasto i wieś Budziszewice zostały ze sobą połączone. Miasto Budziszewice utraciło prawa miejskie, a kolejni starostowie odebrali jej dotychczasowe przywileje. Wśród przyczyn utraty praw miejskich przez Budziszewice, obok ogromnych zniszczeń w konsekwencji działań wojennych i walk prze-

taczających się przez te tereny od połowy XVII do lat dwudziestych XVIII wieku były też przyczyny ekonomiczne: ustanie drogi handlowej z Pomorza na Węgry, trudne warunki rozwoju ze względu na słabe ziemie, a także niekorzystne położenie geograficzne.

Po II rozbiórce Polski w 1793 r. i zajęciu ziemi rawskiej przez Prusy, Budziszewice zostały przejęte przez rząd pruski i stały się własnością skarbu państwa. W latach 1801-1806 rząd pruski sprowadził na ziemie polskie swoich kolonistów. Jedną z tych grup została osiedlona w dobrach budziszewskich. Po klęsce wojsk pruskich pod Jeną i Auerstadt, na mocy traktatu pokojowego w Tyłży Prusy straciły część swoich posiadłości w Polsce. Z odebranych Prusom ziem utworzono namiastkę państwa polskiego - Księstwo Warszawskie. Wprowadzono też wtedy do podziału administracyjnego gminę jako najmniejszą jednostkę administracyjną w terenie. W myśl tych zmian dotychczasowe dobra budziszewickie przekształcone zostały w gminę wiejską. Po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. Gmina Budziszewice znalazła się w Królestwie Polskim.

Lata I wojny światowej spowodowały na terenie Gminy Budziszewice duże zniszczenia i straty. Wojska okupacyjne dokonywały we wsiach rekwizycji żywności oraz masowo wycinały lasy znajdujące się na terenie gminy. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. Budziszewice weszły w skład powiatu rawskiego województwa warszawskiego. Odbudowa ze zniszczeń wojennych postępowała bardzo wolno, gdyż chłopi byli zdani na własne, bardzo skromne środki finansowe i materialne. Sytuacja gospodarcza kraju oraz nasilająca się inflacja spowodowały upadek rynku kredytowego. Chłopi nie mogli brać wysokooprocentowanych pożyczek, ponieważ posiadając małe gospodarstwa nie byli w stanie ich spłacić. W okresie międzywojennym gmina zamieszkiwana była przez ludność trzech narodowości: Polaków,

Żydów i Niemców.

W latach 1939-1945 wielu mieszkańców Budziszewic należało do oddziałów partyzanckich, które działały w okolicznych gminach. Na terenie gminy Budziszewice istniała jedna organizacja podziemna - Centralne Kierownictwo Ruchu Mas Pracujących Miast i Wsi - Wolność, Równość, Niepodległość. Skupiała ona 9 członków; kierował nią Stanisław Baue. W dn. 10.09.1939 r. z niewidomych powodów został zastrzelony przez żołnierzy Wehrmachtu w lesie koło Głuchowa, powiat skierniewicki, mieszkaniec Budziszewic - Kazimierz Badełek. Następnie 20 września w lesie koło Budziszewic zostali rozstrzelani przez pluton egzekucyjny: komendant rejonowego posterunku Policji Państwowej w Lubochni - Wacław Bukowski oraz posterunkowy Józef Głowczyński. W Budziszewicach zastrzelono trzech uczniów szkoły średniej z Łodzi, za nielegalne przekroczenie granicy Generalnej Guberni.

Po wojnie nastąpił intensywny rozwój gminy. W 1945 r. do Budziszewic przyjechało małżeństwo wspaniałych pedagogów, Jan i Anna Jakubowscy. Jan Jakubowski objął funkcję kierownika szkoły podstawowej, zaś jego żona prowadziła harcerstwo, angażowała się w wiele spraw społeczności lokalnej, była inicjatorką licznych przedsięwzięć kulturalnych. Za kierownictwa Jana Jakubowskiego do budynku zaadoptowanego na szkołę została dobudowana sala, gdzie odbywały się przedstawienia teatralne w wykonaniu dzieci. Pedagodzy ci pracowali w Budziszewicach do 1972 r.

W 1946 r. założono w gminie elektryczność. Rok później powołana została Gromadzka Biblioteka Publiczna. W latach 1952-1962 do Budziszewic przyjeżdżali na wypoczynek letnicy, wynajmujący kwatery u gospodarzy. Niektórzy z nich kupowali działki i budowali domki letniskowe. W 1958 r. „Ruch” uruchomił punkt sprzedaży prasy oraz artykułów użytku codziennego. W latach 1968-1970 dzięki wsparciu

finansowemu gminy i dużemu zaangażowaniu lokalnego społeczeństwa wybudowana została okazała remiza strażacka oraz zbiornik wodny, służący do zabezpieczania akcji gaśniczych. Ważnym wydarzeniem w życiu mieszkańców Budziszewic było zainstalowanie w 1971 r. oświetlenia ulicznego, a w 1972 r. zbudowano we wsi wodociąg. W 1973 r. w ramach reformy administracyjnej Budziszewice zostały włączone do sąsiedniej Gminy Żelechlinek. Nastąpił dwudziestoletni okres zastoju w rozwoju gospodarczym miejscowości. W 1992 r. dzięki usilnym staraniom społeczeństwa Budziszewic i uznaniu władz, Budziszewice ponownie otrzymały status gminy.

J. Ch. PASEK I HISTORIA DWORU W WĘGRZYNOWICACH

W XVII wieku Węgrzynowice były w posiadaniu szlacheckiej rodziny Pasków herbu Doliwa z Gosławic. W historii Gminy Budziszewice zapisały się za sprawą Jana Chryzostoma Paska, który urodził się na ziemi rawskiej (według niektórych źródeł właśnie w Węgrzynowicach) ok. 1636 r.

J. Ch. Pasek pochodził z drobnej szlachty. Jego ojciec był dzierżawcą majątku w Węgrzynowicach. W Rawie Mazowieckiej Pasek zdobył wykształcenie w szkole jezuickiej. W wieku 19 lat zaciągnął się do wojska i brał udział w kampanii przeciwko Szwedom. Jego oddział, dowodzony przez hetmana Czarnieckiego, został wysłany do Danii na pomoc Duńczykom w ich walce ze Szwedami. Po powrocie z Danii Pasek brał udział w wojnie z Moskwą, a później z Turcją. Bitwy, pojedynki, pijackie burdy, chępczenie się i dowcipkowanie w wesolej kompanii stanowiły jego życie przez jedenaście lat.

Wiadomo, że J. Ch. Pasek odwiedzał Węgrzynowice, gdzie spędzał okresy zimowe. Źródła, w tym również jego *Pamiętniki*, potwierdzają jego obecność w domu rodzinnym w latach 1661-1663 oraz w 1667 r., kiedy to w Węgrzynowicach spędził całą zimę. Niedługo potem wyjechał, ożenił się z bogatą wdową i osiadł na gospodarstwie w Krakowskim. Nigdy się jednak nie ustatkował. Otwarta nienawiść do sąsiadów, procesy, z trudem dające się ukryć akty rozboju doprowadziły go do osądzenia przez trybunał i skazania na wygnanie. Wyrok ten nigdy nie został wykonany, a sam Pasek zmarł ok. 1701 r.

Jan Chryzostom Pasek był przeciętnym szlachcicem, którego losy nie odbiegały od kolei życia wielu innych członków tej warstwy. To samo można powiedzieć o jego światopoglądzie, ale wyróżniał go talent

pisarski i to zgoła nieprzeciętny, którego istnienia nie domyślał się nikt ze współczesnych, z samym posiadaczem włącznie. Pamiętniki Paska ocalały od zniszczenia jego pasierb Krzysztof Łącki. Pierwszy raz wydał je ponad sto lat po śmierci autora Edward Raczyński w 1836 r., niestety niekompletne.

Pomimo wielu kontrowersyjnych ocen samej osoby Paska, jego *Pamiętniki* znawcy literatury uznali za arcydzieło literatury staropolskiej. Józef Ignacy Kraszewski umieścił dzieło Paska na szczytach dawnego pamiętnikarstwa polskiego. Adam Mickiewicz rozstał się z dziełem jako historyk literatury, poświęcając im swoje wykłady, wygłoszone w Collège de France w grudniu 1841 r. Ważnym wątkiem w dziejach recepcji Pamiętników jest ich wpływ na wielu wielkich twórców wprowadzających kreacje Jana Paska do swoich utworów, żeby wspomnieć *Mazepę* J. Słowackiego czy *Trans-Atlantyk* W. Gombrowicza. W *Trylogii* Sienkiewicza Pasek stanowił pierwowzór dla postaci Zagłoby.

Oprócz osoby J. Ch. Paska historia Węgrzynowic związana jest z dworem, w którym ów pamiętnikarz miał się urodzić. Dwór wraz z otaczającym go parkiem to cenny zabytek, stanowiący typowy przykład architektury osiemnastowiecznego dworu szlacheckiego. O ile do czasów obecnych zachowało się bardzo dużo przykładów dworów szlacheckich z XIX i początków XX wieku, to drewnianych dworów z XVIII wieku przetrwało niewiele.

Historia dworu sięga początków XVI wieku, jednak pierwotna posiadłość Pasków nie zachowała się do naszych czasów, a na jej miejscu powstał nowy, XVIII-wieczny modrzewiowy dwór. Podstawową cechą wyróżniającą dwór w Węgrzynowicach wśród budowli rezydencjonalnych tego okresu jest bardzo wysoki dach, tzw. łamany dach polski, który przerasta prawie dwukrotnie wymiar przyziemia, pokryty drew-

nianym gontem oraz pięcioboczny ryzalit wysunięty przed elewację ogrodową. Przed frontową elewacją parterowego, symetrycznego dworu wzniesiony został ganek, wsparty na czterech kolumnach i przykryty trójpołaciowym daszkiem, który stanowi poniekąd główny wyznacznik architektury polskiego dworu szlacheckiego.

Nieznani są właściciele dworu od momentu jego powstania na początku XVI do drugiej połowy XVIII wieku. Ojciec Jana Chryzostoma Paska był dzierżawcą tego majątku. Na majątek węgrynowicki składały się dwór z zagajnikami oraz dwa folwarki w Węgrynowicach i w Modrzewku. Od końca XVIII wieku do 1942 r. Węgrynowice były we władaniu rodu Kamockich herbu Jelita. Pierwszym z rodu dziedzicem na Węgrynowicach był Stanisław Kamocki, (ur. ok. 1760 r.) szambelan króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Stanisław Kamocki nabył Dobra Ziemske Węgrynowice i Modrzewek od Antoniego Wodzinowskiego 25 kwietnia 1796 roku.

Gdy w 1902 roku zmarł ostatni męski potomek rodu Kamockich, również Stanisław, wnuk pierwszego właściciela, Węgrynowice odziedziczy-

czyła jego starsza córka Irena Łogucka, która gospodarowała na majątku razem z mężem dr. med. Stanisławem Łoguckim, a po jego śmierci w 1915 r. samotnie, wydzierżawiając ziemię orne Hipolitowi Błażejowskiemu.

W 1942 r. Niemcy aresztowali Irenę Łogucką i wywieźli do obozu, najpierw na Majdanek, później do Oświęcimia, gdzie zmarła w 1944 r. Podczas okupacji niemieckiej dwór oraz majątek w Węgrzynowicach znalazły się pod zarządem SS.

W 1945 r. majątek został rozparcelowany. Stanisław Łogucki, jedyny syn państwa Łoguckich z wykształcenia lekarz, otrzymał 9 hektarów resztówki, którą przekazał w całości Wydziałowi Zdrowia i Opieki Społecznej w Rawie Mazowieckiej, z przeznaczeniem na ośrodek zdrowia. Ośrodek zdrowia nigdy nie został uruchomiony. Ostatni dziedzic majątku Stanisław Łogucki zmarł bezpotomnie w 1978 roku w Warszawie.

W okresie powojennym dworem opiekowały się władze miejscowe, wykorzystując go do zebrań wiejskich i organizowania imprez kulturalnych. W 1954 r. dwór został częściowo zniszczony przez pożar. W latach 1954-1956 został odbudowany i przekazany Zakładom Przemysłowym im. Świerczewskiego w Łodzi na ośrodek kolonijny dla dzieci, a od 1975 r. całym obiektem administrowały Zakłady Przemysłu Włókienniczego Polanil w Łodzi. Dwór nadal pełnił funkcję budynku kolonijnego, a po zbudowaniu w sąsiedztwie murowanych baraków przekazany został na krótko Szkole Podstawowej w Węgrzynowicach. W 1997 r. dwór z parkiem zakupił prywatny przedsiębiorca z Łodzi, który wykonał szereg prac porządkowych w ogrodzie. Dwór pozostał niezamieszkały. W 2004 r. majątek zakupili obecni właściciele, którzy przeprowadzili generalny remont dworu i rewaloryzację zabytkowego parku.

HISTORIA PARAFII W BUDZISZEWICACH

Parafia w Budziszewicach liczy ponad 650 lat. Jej erygowanie datuje się na rok 1364. Pierwszą świątynię w Budziszewicach ufundował i uposażył książę mazowiecki Ziemowit już w 1336 r. Drewniany kościół spłonął, a w roku 1521 r. wzniesiono nową świątynię w Budziszewicach. Jej losy potoczyły się podobnie, gdyż w 1749 r. także strawił ją pożar. Starosta budziszewski - Józef Marczewski wznosił nowy, trzeci z kolei kościół w Bu-

dziszewicach, który przetrwał do XIX wieku. Kościół został rozebrany, a na jego miejscu wybudowano nową, neogotycką świątynię, w której do dziś modlą się wierni Parafii Budziszewice. Obecny kościół wybudowano w latach 1907-1911 dzięki ofiarności parafian. 14 maja 1911 r. biskup Kazimierz Ruskiewicz konsekrował nową świątynię.

Obecnie Parafia Przemienienia Pańskiego należy do dekanatu lubocheńskiego w diecezji łowickiej i liczy niespełna 4000 parafian. Od 1995 r. proboszczem parafii jest ks. Stanisław Kołodziejcki. Odpust parafialny obchodzony jest z okazji wspomnienia liturgicznego Przemienienia Pańskiego dn. 06 sierpnia.

GMINNA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W BUDZISZEWICACH

Powstanie Gminnej Biblioteki Publicznej w Budziszewicach datuje się na lata powojenne. Starania o utworzenie biblioteki zostały zapoczątkowane decyzją Zarządu Gminy z 1947 r. na mocy której powołano Gminną Komisję Biblioteczną, miała

ona za zadanie zająć się urządzaniem lokalu biblioteki. Działania te podjęte zostały po uchwaleniu w 1946 r. przez Prezydium Krajowej Rady Narodowej, Dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi. Dekret stworzył podstawy prawne do funkcjonowania biblioteki oraz gwarantował jej byt materialny.

Oficjalnie biblioteka w Budziszewicach została otwarta w lutym 1948 r., zajmowała jedno małe pomieszczenie w lokalu Prezydium Gminnej Rady Narodowej, a jej pierwszym kierownikiem został Stanisław Gil. W 1948 r. biblioteka otrzymała z Ministerstwa Oświaty fundusze na zakup pięciuset książek oraz szaf i papieru do zabezpieczenia zbiorów. Zgodnie z założeniami dekretu, w 1949 r. na terenie gminy utworzono punkty biblioteczne przy szkołach podstawowych w miejscowości Mierzno, Rękawiec i Tarnowska Wola. W pierwszych latach działalności biblioteki zmieniali się jej kierownicy; funkcje tę piastowały pani Maria Sowińska a po jej rezygnacji pani Helena Madej.

Zmiany administracyjne, które nastąpiły w 1954 r. spowodowały przemianowanie Gminnej Biblioteki Publicznej na Gromadzką Bibliotekę Publiczną, która swym zasięgiem objęła gromady: Budziszewice, Tarnowska Wola i Węgrzynowice. W 1955 r. kierownikiem biblioteki została pani Pelagia Kokorzycka. Instytucja systematycznie się rozwijała poprzez wzrost liczby czytelników i ilość zakupionych książek. Księgozbiór biblioteki na koniec 1955 r. liczył 3353 woluminy. W 1965 r. placówka otrzymała nowy lokal, gdzie zorganizowano przestronną czytelnię. Poza Gromadzką Biblioteką Publiczną na terenie gromady Budziszewice działały punkty biblioteczne. W 1961 r. było ich jedenaście, w 1966 r. dwanaście, a w 1971 r. czternaście - pięć punktów znajdowało się przy szkołach, a dziewięć u sołtysów na terenie gromady. Realizując program upowszechniania czytelnictwa oraz promując książkę, Gromadzka Biblioteka Publiczna prowadziła różnorodne formy pracy z czytelnikiem. Działania biblioteki w tym zakresie koncentrowały się na przeprowadzaniu konkursów, odczytów, pogadanek, wieczorów poezji i głośnego czytania. Mieszkańcy gromady chętnie przychodzili do biblioteki na organizowanych imprezach, a także aby przeczytać bieżącą prasę.

W 1973 r. nastąpił kolejny podział administracyjny kraju, gromada Budziszewice jako jedna z mniejszych została połączona z sąsiednią gromadą Żelechlinek. Biblioteka rozpoczęła swoją działalność jako Gminna Biblioteka Publiczna w Żelechlinku, Filia Biblioteczna w Budziszewicach. Dotychczasowa kierowniczka w 1975 r. odeszła na emeryturę. W latach 1975-1979 biblioteką kierowały panie Kazimiera Kolano oraz Stefania Bilaska. Głównym zadaniem do wykonania w bibliotece było uporządkowanie księgozbioru i wpisanie go do nowego inwentarza. Pierwszy wpis do nowej książki inwentarzowej nastąpił w 1976 roku. Do dnia 31.12.1976 roku wpisane zostały 2793 pozycje.

W całorocznej działalności kulturalno-oświatowej organizowane były dyskusje nad książką, wycieczki wprowadzające, dyskusje nad filmem, opowiadanie bajek. Ponadto organizowano wystawy książek z okazji Dni Książki i Prasy Rolniczej, Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy, Dni Książki i Prasy Technicznej czy Dni Książki Człowiek - Świat - Polityka.

Od dnia 05.12.1980 r. bibliotekę kieruje Joanna Wojtkiewicz. Dzięki staraniom społeczeństwa Budziszewic w 1992 roku przywrócono naszej miejscowości Status Gminy, a Filia Biblioteczna stała się znów Gminną Biblioteką Publiczną. Placówka zmieniała swoją siedzibę w roku 1988, oraz 1996.

W lutym 2004 r. została przeniesiona do budynku, który jest własnością gminy. Przestronny lokal z piękną salą wystawową biblioteka otrzymała dzięki staraniom wójta Mariana Holaka oraz Rady Gminy. W związku z dobrą współpracą z władzami lokalnymi, biblioteka wzbogaciła się o nowe wyposażenie i nowości wydawnicze.

Stan księgozbioru biblioteki w 2007 roku liczył 10294 woluminy. Korzystanie ze zbiorów ułatwiają katalogi kartkowe: alfabetyczny, systematyczny, poziomowo-działowy dla dzieci i młodzieży, tytułowy dla dzieci i młodzieży, literatury popularno-naukowej dla dzieci i młodzieży, księgozbioru podręcznego i regionalnego. Realizując funkcję integrującą społeczność biblioteka współpracuje ze szkołami podstawowymi, gimnazjum oraz ze Stowarzyszeniem Amatorów Plastyków z Tomaszowa Mazowieckiego.

OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W BUDZISZEWICACH

Ochotnicza Straż Pożarna w Budziszewicach powstała w 1919 r. (wówczas Straż Ogniowa) tuż po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Jej założycielami byli: Stanisław Grabowski obrany naczelnikiem, Franciszek Piwowarski - prezes, Józef Winkiel - sekretarz oraz adiutanci Antoni Grabowski, Jan Biernacki i Józef Nojek.

W latach 1921-1924 wybudowano pierwszą remizę w postaci drewnianej szopy na sprzęt. Służyła ona do 1946 r. Wówczas wzniesiono murowaną strażnicę oraz garaż na samochód i salę widowiskową, gdzie działa również objazdowe kino. Po wojnie z wojskowego demobilu trafił do strażaków pierwszy samochód bojowy, a w 1951 kolejny

większy, terenowy Dodge. W 1968 r. rozpoczęto budowę nowej strażnicy na placu w centrum wsi. Budowę ukończono w 1971 r. Budowa prowadzona była sposobem gospodarczym w czynie społecznym przez strażaków i społeczność wsi. Uroczyste oddanie nowej siedziby OSP, która służyła i służy nie tylko strażakom, ale całej społeczności Gminy Budziszewice miało miejsce 23 maja 1971 r.

W 1979 r., z okazji 60-lecia istnienia, OSP otrzymało własny sztandar. W 1983 r. jednostka dostała nowy wóz bojowy marki Star 244. Od roku 2005 systematycznie modernizowano remizę. W roku 1987 jednostkę wyróżniono odznaką Za Zasługi dla Województwa Piotrkowskiego za udział w wielkiej akcji gaśniczej (4 dni walki z pożarem lasów). Strażacy otrzymali ministerialny list pochwalny, a dh. Władysław Bąk Złoty Medal za Zasługi dla Pożarnictwa, brązowe otrzymali wtedy M. Królikowski, J. Promiński, A. Ratajski i D. Niewiadomski.

HISTORIA SZKOŁY W BUDZISZEWICACH

5 września 1981 r. powołano do działania społeczny Komitet Budowy Szkoły w Budziszewicach, do którego należeli: Dyrektor szkoły Władysław Ozimek, Władysław Gontarek, prezes OSP Lucjan Ślarzyński, lekarz Roman Radomski, pani sołtys Filomena Bąba, Stanisław Kotynia, były pracownik NK ZSL Mieczysław Wysocki, Stanisław Gontarek, Mirosław Pietranek, Szczepan Wolniewicz, Edward Hetke, Mirosław Królikowski, Piotr Kruś, Stanisław Ławicki i Roman Jagieliński.

W październiku 1984 r. został wmurowany kamień węgielny pod budynek szkoły. Materiały potrzebne do budowy szkoły mieszkańcy dowozili swoimi środkami transportu. Szkoła podstawowa została odda-

na do użytku 3 maja 1990 r., a 1 września rozpoczęto w niej pierwsze zajęcia lekcyjne.

W 1996 r. została oddana do użytku nowa sala gimnastyczna. Szkoła w Budziszewicach posiada przestronne izby lekcyjne i dużą stołówkę.

W 2004 roku na parkingu i bezpośrednio przed szkołą została położona kostka brukowa.

14.06.2012 r. nadano szkole imię kard. Stefana Wyszyńskiego.

W bezpośrednim sąsiedztwie szkoły znajduje się nowoczesne boisko sportowe dostępne dla wszystkich mieszkańców, sala gimnastyczna oraz plac do nauki przepisów o ruchu drogowym. Jest to popularne miejsce do czynnego spędzania wolnego czasu.

FUNDACJA EX LITTERIS LIBERTAS

Fundacja Ex Litteris Libertas (Wolność Dzięki Wiedzy) została powołana 25 marca 2008 r. przez Marzenę, Sławomira i Filipa Lachowskich i podjęła działalność 6 maja 2008 r. Podstawowym celem Fundacji jest wyrównanie szans rozwoju dzieci i młodzieży, pochodzących ze środowisk wiejskich lub małomiasteczkowych poprzez organizowanie i wspieranie różnych form kształcenia i spędzania wolnego czasu.

W pierwszych latach funkcjonowania Fundacja zaadoptowała Świetlicę Wiejską, mieszczącą się w budynku poszkolnym w Węgrzynowicach na cele Centrum Edukacji i Rozwoju, z której codziennie mogły korzystać dzieci, młodzież i mieszkańcy okolicznych miejscowości. Fundacja korzysta z pomieszczeń Świetlicy na mocy umowy użyczenia, zawartej z Gminą Budziszewice. Dzięki staraniom fundatorów i we współpracy z Wójtem w Świetlicy stworzona została pracownia informatyczna.

W Świelicy odbywały się zajęcia edukacyjne, próby Młodzieżowej Grupy Teatralnej „Pod Wiązem”, organizowane były wydarzenia okolicznościowe. Od czasu powołania w październiku 2015 r. Pracowni Orange, mieszczącej się w pomieszczeniach dawnej Świelicy Wiejskiej w Węgrzynowicach, funkcje te przejęła Pracownia.

W trakcie roku szkolnego fundacja prowadzi regularne zajęcia edukacyjne z języka angielskiego, hiszpańskiego, matematyki i informatyki. Zajęcia odbywają się w dwóch lokalizacjach: w Świelicy w Węgrzynowicach oraz w Zespole Szkół w Budziszewicach. Łącznie w zajęciach uczestniczy według stanu na styczeń 2017 r. 188 uczestników.

W trakcie ferii i wakacji Fundacja organizuje program zajęć integracyjnych oraz rekreacyjno-sportowych. Fundacja stworzona została dla realizacji celów i zadań pożytku publicznego, nie prowadzi działalności gospodarczej. Dnia 3 kwietnia 2009 roku na mocy Postanowienia Sądu Rejonowego w Łodzi Fundacja uzyskała status Organizacji Pożytku Publicznego OPP. Wszyscy członkowie organów Fundacji: Zarządu i Rady Fundacji wykonują swoje funkcje bez wynagrodzenia.

Na przestrzeni blisko dziewięciu lat działalności Fundacja zrealizowała dziesiątki projektów o charakterze edukacyjnym. Wśród nich m.in.:

2016-2017 Edukacja globalna w przestrzeni lokalnej;

2016-2017 Mój dom, moja historia;

2016-2017 Sztuka w każdym calu;

2016 Organizacja kolonii letnich w Międzywodziu;

2016 Organizacja zimowiska w Komańczy;

2015-2017 Pracownia Orange;

2015 Organizacja kolonii letnich w Komańczy;

2014-2015 Rozwój transferu wiedzy i nowych technologii;
2014-2015 Kultura i literatura angielska po angielsku;
2014 Organizacja kolonii letnich w Mielnie;
2013 Cykl wyjazdów na basen do Rawy Maz.;
2013–2015 Młodzieżowa Grupa Teatralna „Pod Wiązem”;
2012 Microsoft dla non-profit;
2012 Wyjazd edukacyjny do Ojcowa i Krakowa;
2011-2012 Szkolenia z zakresu jęz. angielskiego i informatyki;
2011 Pływamy i wspinamy się w Budziszewicach i okolicach;
2008 Festyn Rodzinny w Węgrzynowicach.

PRACOWNIA ORANGE W WĘGRZYNOWICACH

W lipcu 2015 roku w ramach fundacji Ex Litteris Libertas powołana została grupa inicjatywna w skład której weszli: Radosław Brysik – lider grupy, Marzena Lachowska – Prezes Zarządu Fundacji Ex Litteris Libertas, Mirosława Reszka – współpracownik Fundacji, nauczyciel w Zespole Szkół w Budziszewicach, Agata i Bartosz Pietrzak – reprezentanci młodzieży, wolontariusze. Jej celem było pozyskanie dla Węgrzynowic Pracowni Orange. Staraniem wszystkich uczestników fundacji, a także mieszkańców gminy Budziszewice działania te zakończyły się sukcesem. Pracownia Orange została powołana w Węgrzynowicach 19.10.2015 r. jako jedna z 27 Pracowni Orange z drugiego etapu programu.

Pracownia przyczynia się do realizacji celów statutowych Fundacji Ex Litteris Libertas. W Pracowni organizowane są m.in. zajęcia edukacyjne, zajęcia wyrównawcze (korepetycje z matematyki i języka niemieckiego), odbywają się próby Młodzieżowej Grupy Teatralnej „Pod Wiązem”, organizowane są wydarzenia okolicznościowe (Andrzejkki, Ostatki, Walentynki, Dzień Kobiet, nocne maratony filmowe, Dzień Matki, itd...), a także jest miejscem spotkań dzieci i młodzieży oraz zebrań informacyjnych. Dzięki uruchomieniu Pracowni Orange w Węgrzynowicach możliwe było: poszerzenie oferty edukacyjnej, a także poszerzenie bazy dydaktycznej – sprzęt komputerowy, konsola PS3, telewizor, urządzenie wielofunkcyjne, stały dostęp do Internetu i.in.

WAŻNE ADRESY I TELEFONY

Urząd Gminy w Budziszewicach

ul. J. Ch. Paska 66

tel. 44 710-23-89,

budziszewice@wp.pl

PBS w Tomaszowie Maz.

Oddział w Budziszewicach

ul. J. Ch. Paska 85

tel. 44 726-09-24

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej

ul. J. Ch. Paska 66a

tel. 44 710-23-68

Parafia Budziszewice

ul. J. Ch. Paska 83

tel. 44 710-23-95

Ochotnicza Straż Pożarna Budziszewice

ul. J. Ch. Paska 62

605-787-861

LGD Bud-Uj Razem

Plac Kościuszki 5, Ujazd

tel. 44 719-22-29

Gminna Biblioteka Publiczna

ul. J. Ch. Paska 85

tel. 44 726-01-28

joannawojtkiewicz@interia.pl

Fundacja Ex Litteris Libertas

Węgrzynowice 16

tel. 44 710-20-24, 601-229-522

fundacja@exlitteris.org

NZOZ Poradnia Rodzinna
w Budziszewicach

ul. J. Ch. Paska 33

tel. 710-23-26

Pracownia Orange w Węgrzynowicach
Węgrzynowice 68

tel. 506-565-664

r.brysik@wp.pl

Zespół Szkół w Budziszewicach

ul. Szkolna 4

tel. 44 710-23-21

Punkt Przedszkolny w Rękawcu

Rękawiec 4

tel. 710-23-87

ISBN 978-83-947046-0-5